

Foto ur
Skogenbils arkiv.

Civiljägmästare Falk Kuylenstierna, född år 1920 har ett förflutet i Domänverket och som rektor vid Statens skogsskola i Bjurfors fram till dess nedläggning 1970. Därefter blev han biträdande länsjägmästare i Jönköping, där han fortfarande är bosatt.

Hyggesbränning och annat skogligt i början av 1940-talet – men även senare

Det här är några minnen från den tid då jag var i början av min utbildning till jägmästare. Om det jag anför kan jag likt Fänrik Stål säga: "Därom kan jag ge besked, ty jag var med."

Ar 1941 antogs jag som elev vid Skogis, det vill säga Skogshögskolan. Andra världskriget pågick för fullt. Som ett led i min utbildning till reservofficer tjänstgjorde jag då som furir vid Ing 3 i Boden. Tyskarna krigade i Finland. Vi studentbefäl i norr kvarhölls därför i militärtjänst över vintern och jag tvangs avstå från Skogis ett år.

Många jägmästare låg i militärtjänst. För de som fanns kvar i civilt arbete var huvuduppgiften att få fram oerhörda mängder brännved att ersätta all kol och koks, som före kriget värmt flertalet städer och andra tätorter.

Antalet jägmästare som utexaminerades från varje årskurs varierade men när jag i september 1942 kom till Garpenberg, utanför Hedemora i Dalarna var vi 33 skogs elever som

infann oss. Det lär ha varit den största kursen dittills på Skogis. Vi bodde alla i herrgårdsbyggnaden. Det var bara män, på den tiden kunde kvinnor ännu inte bli jägmästare. Föreståndaren i Garpenberg var jägmästaren Ivar Heijbel.

Nu lämnar jag Garpenberg och Heijbel ett slag och går över till "Metoder och materiel vid skogsbrandsläckning", vilket behandlas i ett utlåtande av "Skogsbrandsläckningskommittén" i Statens offentliga utredningar 1946:73.

UNDER DEN KORTA LAPPLANDSSOMMAREN hann förnan i stora områden inte brytas ned, utan det uppstod ett allt tjockare, ofta upp emot 15 cm tjockt råhumustäcke, senare omdöpt

Ett hygge där den gamle skogvaktarens metod med att lägga ut en halv meter bred sträng med minerljord praktiseras. Foto ur Skogenbilds arkiv.

till *mår*. Om trädfrön grodde där hann deras rötter inte nå ned till mineraljorden innan deras fröivita, det vill säga matsäck tog slut – och plantan dog. Där åska eller människor tände skogsbränder blev marken svart, tog åt sig solvärme och mårtäcket började multna. Där kunde vare sig självsådd, sådd eller plantering ske med framgång. Givetvis är det fortfarande så på många håll, men jag vet inte hur klimatet förändrats i norr.

Där man ville bränna efter en avverkning gjorde man ett halvmeterbrett avgränsande

brandgatsdike runt hygget. Där diket skulle gå högg man loss råhumustorven med en så kallad MoDohacka (se bild). Torvstyckena lades med den fuktiga undersidan vänd uppåt utanför hyggeskanten. Detta gjordes på förmiddagen. Om inget krånglade kunde man sedan börja hyggesbränningen efter klockan 12. Vi gjorde en sådan bränning under våra Lappmarksövningar i Dorotea i Västerbotten något år senare. Bränningsledare var vår skogsskötselprofessor Olof Eneroth. Det var helt säkert på bolagsmark, för efter bränningen ropade professorn: ”Här finns

pilo!” Det var alltså inte på en kronopark, för Domänverket fick aldrig bjuda på öl. Men där fanns en ”soffa” med 50 ölfaskor, öl nedsänkt i en kallkälla. Vi var helnöjda. Vi fick ingen annan lön, men med avlönad arbetskraft var detta en dyrbar metod. I den offentliga utredningen finns metoden omnämnd.

Åter till Garpenberg och Heijbel. Sverige sökte under andra världskriget stärka sitt försvar. Bland annat skulle ett krigsflygfält anläggas utanför Söderhamn i Hälsingland. Som extraknäck värderade Heijbel den skog som skulle avverkas där.

SKOGSBRANDSLÄCKNINGSKOMMITTÉN FICK vetskap om den planerade avverkingen och chansade på att sedvanlig försommartorka skulle göra marken bränningstorr, vilket också blev fallet i början av juni 1943.

Kommittén utgjordes av brandkunnigt folk. Störst praktisk erfarenhet hade jägmästaren Joel Wretling, revirförvaltare i Domän-

Modohacka.
Bild:
Skogsmuseet,
Lycksele.

verkets Malårevir i Västerbotten.

Han var känd som ”Sveriges meste hyggesbrännare”.

Han var den ena av dagens båda huvudpersoner.

Kommittén ville pröva olika metoder och materiel för att hejda hyggesbränningen att förvandlas till en skogsbrand. Vi Garpenbergslever utgjorde kostnadsfri arbetsgrupp.

Man hade i förväg avverkat tallskogen på försöksområdet och fraktat bort allt avverkningsris.

Det rådde svag, jämn vind. Vinkelrätt mot vindriktningen stakades en rad 15x15 meter stora provtytor ut, gränsande till varandra. I kanten där vinden blåste in på ytorna skulle en brandfront anläggas och där vinden blåste ut från ytorna fanns den personal (firmafolk eller skogslever) som skulle hejda elden. Brandfronten anlades genom att en man med en uppumpad men ej tänd fotogenblåslampa sprutade en smal stråle fotogen ned i marken i den noga utstakade gränslinjen mot provtyteraden. När all personal och materiel var på plats antändes fotogenlinjen och på några sekunder var elden spridd där utmed hela fronten.

Vill du veta mer om
Museinätverket Skog & Trä?
www.skogsriket.se

Först då fick de som skulle hejda brandfronten börja sitt arbete med att stoppa elden där vinden blåste ut från ytorna. De flesta metoderna var vattenbaserade. Vattnet spreds med stor strilkanna eller med liten bärbar handspruta. Men det kan vara svårt att hitta vatten när det är bränningsväder och det vatten man spritt ut kan snabbt torka bort och kvarvarande glöd kan tända om branden senare.

FÖRUTOM DE MEDVERKANDE var en del intresserade åskådare på plats. En av dem vände sig till kommittéledamöterna och sa: ”Jag är gammal skogsvaktare. Har herrarna nån ’sin provvat att lägga ut en halvmeterbred mineraljordsträng ovanpå marken?” Det hade ingen. Wretlind blev mycket intresserad. Jag, som hört allt som sades, fick en spade och när brandfronten tänts och spred sig över provytan, så började jag gräva upp mineraljord och kasta ut åt ömse håll utmed provytans gräns och tillskapade på sätt den halvmeterbreda sträng skogsvaktaren talat om. Där var lättgrävt, mest sand och när elden nådde dit stoppades den definitivt. Då utbrast Joel Wretlind, likt Karl XII: ”Detta skall hädanefter bli min musik!” Yttrandet skall kungen ha fällt, när han som 18-åring år 1700 anföll danskarna med 5 000 man vid landstigning mellan Köpenhamn och Helsingör. Danskarna hann blott få 800 man till platsen. Deras muskötkulors vinande var den ”musik” han hörde. Mycket troligt är detta blott en skröna tillkommen senare. Men för Wretlind var det en verklighet.

– Den gamle skogsvaktaren var tveklöst dagens andra huvudperson. Mig veterligt försvann han dock bara i mängden.

Metoden med mineraljordsträng kom att tillämpas i många år. Fördelarna är stora. Strängen kan läggas ut flera veckor före bränningen och kräver inte att det är brännings-torr när arbetet görs. Den totala kostnaden för varje hyggesbränning blev avsevärt sänkt.

SENARE VAR JAG REKTOR vid Bjurfors skogsskola utanför Avesta tills de statliga skogsskolorna upphörde 1970. Så småningom hamnade jag vid Skogsvårdsstyrelsen i Jönköpings län som

Legendariske revirförvaltaren Joel Wretlind.
Foto ur Skogenbilds arkiv.

biträdande länsjägmästare. Under en färd i länet en junidag 1973 upptäckte vi hög skogsbrandrök några kilometer bort. Vi körde dit. Flera brandkårer var där. De sprutade vatten rakt in i elden. Jag sökte upp högste brandbefälet, presenterade mig och sa ’ att jag var van hyggesbrännare, att man borde sluta spruta in i elden enär risken för senare omtändning var

störst om markens växttäckte inte fick slockna av sig själv nu. Däremot skulle man befästa brandområdets yttergräns i lämplig sträckning exempelvis nedanför uppförslutning och mot odikad myrmark. Man gjorde som jag föreslog och branden hejdades.

Detta resulterade i att jag med föredrag och bilder fick utbilda en mängd brandfolk och skogsbrandvårn om rätta metoden. Jag medverkade också som praktisk sakkunnig på annat håll i landet.

För en del år sedan räknade jag hur många hyggesbränningar jag medverkat i genom åren, mestadels som högste ledare, och kom fram till att det var minst 65. Man kan ju inte minnas allt men det finns nog ingen nu levande i Sverige som varit med om flera.

Ja, så var det då. Småningom hade hyggesbränningen utvecklats på många sätt med andra hjälpmedel. Men det är en annan historia.

Slutligen riktar jag mitt stora varma TACK till alla de kända och okända som hjälpt mig med data, bilder och annat i denna återblick. ■

Norrskog

Med en stolt historia sedan 1920-talet
- alltid på skogsägarnas sida -

www.norrskog.se

